

*Людмила ЖОГОЛЬ,
кандидат мистецтвознавства,
народний художник України,
академік Української Академії Архітектури*

ОЛЕКСАНДР САЄНКО – МИТЕЦЬ ІНТЕР'ЄРІВ

*“Я бачив своє завдання в тому,
щоб мої твори не тільки
прикрашали виставкові зали,
а ввійшли у щоденний побут людей”*

Нині – бум будівництва в Україні. Будують житло, офіси, готелі, церкви, менше – шкіл, лікарень, та все ж і їх будують. В ідеалі кожна будівля повинна мати свої інтер'єри, відповідні функціональному призначенню. Та хіба все гаразд у цьому високому мистецтві? Дуже влучно про інтер'єри экс-Президента України висловилася журналістка О.Дмитричева, назвавши їх “купецьким ісламом імені Дагаєва” (Управління справами Адміністрації экс-Президента)¹. Авторський колектив, який створював інтер'єри, надавав більше уваги золоту – все блищить – люстри, меблі, золоті, немасштабні рами, які ще більше підкреслюють невиразні плакатні гобелени. Не можна сказати, що немає загального стилю – є, натомість він яскраво свідчить про поганий смак і відсутність української культури, про адресність держави у цих інтер'єрах.

На відміну від урядових приміщень багатьох держав світу, де в інтер'єрі присутні елементи національної культури, у вітчизняних урядових приміщеннях вони відсутні. Чому я наголошую на цьому питанні? Бо є в українській історії мистецтва яскрава сторінка створення національного інтер'єру. Сторінку цю «написав» видатний художник України Олександр Ферапонтович Саєнко.

Я особисто знала Олександра Ферапонтовича. У 70-ті роки наш відділ Академії архітектури виконав понад десять чудових декоративних тканин за його ескізами. В 1961 – 63 роках митець брав участь у створенні творів для готелю “Дніпро” в Києві. Талановита архітектор Наталія Борисівна Чмутіна об'єднала цілу когорту художників, які розуміли цінність національного мис-

тецтва в сучасній архітектурі. Найяскравішим у цій когорті був Олександр Ферапонтович. Він створив чудове монументальне панно для кафе. Панно на перший погляд було дуже просте – ритм гілок верби, але як символічно воно розкривало панораму українського краєвиду. З невід'ємними розлогими вербами, різнобарвними казковими птахами. В цьому панно яскраво виявлена ритмічна композиція і особливий “саєнківський” неповторно-радісний колорит, який створено золотисто сяючою соломою. В цьому панно відчуваєш не тільки сяяння життя, а й якийсь відчуття певної туги, втрати прекрасного – це підкреслюють гілки верби, які схилили свої віти до самої землі, немов вибачаючись перед руйнівною людською силою. Твір Олександра Саєнка органічно ввійшов в інтер'єр кафе. Він надав тонкого, високого сприйняття мистецтва в архітектурі, зумів поєднати самобутню техніку і оригінальну інтерпретацію народних мотивів, які органічно ввійшли в нове архітектурне середовище. До речі, треба обов'язково нагадати, що Наталія Борисівна Чмутіна, цінуючи високо народне мистецтво України, дуже відповідально вибирала художників кераміки, текстилю і монументального мистецтва. На жаль, наші “всезнаючі” керівники знищили панно Саєнка, твори текстилю. Залишилось тільки панно з декоративних таріль, та цілісність цього панно розбивають так звані “грецькі” колони. До чого вони тут? Невідомо. На жаль, це панно було одним із останніх у громадському інтер'єрі. О.Саєнко мав дар синтетичного мислення і вміння творчо розуміти архітектурні вимоги. Про це свідчать його проекти. Так, 1965 року він створює декоративні панно для інтер'єрів помешкання письменника Михайла Стельмаха. Архітектор Людмила Мешкова спроектувала інтер'єр кабінету, використовуючи мотиви сільської хати, але не було етнографічного перекладу, а образне відчуття у використанні народних мотивів, вирішення меблів та матеріалів – натуральної деревини. І це не випадково, бо Олександр Ферапонтович займався проектуванням інтер'єрів ще в молоді роки.

У 1977 та 1980-му він, мабуть, востаннє приймав участь в оздобленні інтер'єрів. Так, 1977 року О.Саєнка запросили до створення творів для Будинку культури в Бресті (Білорусія), а 1980 року – для Будинку культури заводу “Точелектроприлад” у м. Києві. І все ж таки, не зважаючи на невідповідність повною мірою ви-

могам синтезу архітектури і мистецтва, прислухаючись до побажань архітекторів, він створив для інтер'єрів Будинку культури у Бресті декоративні панно, які органічно увійшли в архітектуру і надали їй своєрідної камерності. Особливої витонченості, легкості набув концертний зал, де тонкої музичності надавало мерехтіння освітленого панно з соломи. Для Будинку культури заводу “Точелектроприлад” у Києві Олександр Ферапонтович створив велике монументальне панно “Квітучий сад”, завдяки якому фойє концертного залу засяяло добрим настроєм (панно виконано в техніці, властивій автору, – інкрустація соломою). Розлоге дерево стилізованих квітів та гілок створило простір квітучого саду, землі, створювало настрої спокою, радості, життя.

Наприкінці 70-х років він створює ескізи меблів, інкрустованих соломою, пізніше виконує вироби меблів, в яких здійснює свої задуми – вироби повинні за формою та оформленням відповідати традиціям народного меблярства, яким надавалося великого значення у 20-х роках. Дуже добре, що один зразок такого унікального меблярства зберігся. От би нашим архітекторам та художникам звертатись до цих зразків при проектуванні сучасних меблів для державних та парламентських інтер'єрів, а не привозити арабські золочені вироби! Названі вище твори для інтер'єрів стали останніми, вони підсумовували погляд майстра на інтер'єр, як на національне відображення, відчуття синтезу архітектури та мистецтва.

Проекти О.Саєнка, що були частково здійснені, свідчать про високу майстерність, вимогливість і небайдужість при створенні і використанні творів для інтер'єрів різних функціональних призначень.

Як він тепло, легко подає проект зали дитячого садка (1924 р.)! Усе легке, сяє, в золотавому кольорі. Ніжні блакитні килимки, легкі вибіячасті тканини, тонко й ненав'язливо вписаний фриз, розкриваючий сільську працю. Цей фриз подано розумно, як буквар життя-праці. Тут немає плакатної настирливості. Я вважаю, що цей проект можна використати сьогодні, у XXI столітті, в інтер'єрах дитячих садків.

1922 року Олександр Ферапонтович створив проект помешкання. Скільки високої культури в цьому проекті! Лише орнаментальні унікальні килими чого вартують, так само, як і ме-

дальйонні тканини на стільцях! Їх можна порівняти із меблями Наполеона — і тут і там є певний стиль. Він також виявлений у проєктах оформлення зали засідань (1922 р.) і клубу в селі Кінашівка (1920 – 1922 рр.), сільради і приміщень Червоної Армії (1934 р.), жилих кімнат робітника і сільської нової хати.

Кожна деталь інтер'єру відповідає призначенню. Як активний акцент художник пропонує унікальні композиції декоративних панно і килимів. Чудово, з великою відповідальністю підкреслено засобами орнаментальності окремі площини стіни (килими, панно або вибійка), печі (кахлі або розпис), шафи, полицки. Навіть доріжки на підлозі підпорядковані загальному кольоровому та орнаментальному рішення. Усе тримається в єдності стилю. Найвишуканішим акордом у “саєнківській” симфонії ліній є проєкт його майстерні (1924 р.). Як він вирішив меблі (стіл та крісло, світла, майже біла деревина і вишукана мебльова тканина із медальйонною композицією). Малюнок медальйона виразно графічний із яскравими вкрапленнями вохристих золотавих кольорів, підкреслений чорним контуром. Менший за масштабом малюнок мебльової тканини дозволив виявити більш контрастне кольорове рішення, тоді як килим вирішено м'яко по кольору — золотаві й білі квіти-вазони на легкому блакитному тлі створюють певний спокій у помешканні. Вдивіться, як віртуозно Олександр Ферапонтович оперує в композиції кольором. Він навіть підказує, що кераміка, книжки й решта деталей повинні бути золотавими, різної тональності. Це довершеність Великого Майстра! У кожному його творі відчуваєш досвід, мудрість, щирість!

На превеликий жаль, більшість наших архітекторів і художників орієнтуються на “американізм”, бездуховність. Мене пригнічують інтер'єри приміщень Голови Верховної Ради, екс-Президента, де домінують важкі, з позолотою меблі. В жодному із них ви не побачите українського килима. На підлозі — іранські, в'єтнамські, азербайджанські, бельгійські. Та хіба наші полтавські килими не надали б вишуканості та адресності інтер'єру, який належить саме українській державі?

Нещодавно побачила по телебаченню молоду жінку, яка упевнено доводила необхідність нових рішень інтер'єрів резиденції на вулиці Липській. Я її впізнала — вона працювала офіціанткою в готелі “Київ”, потім наглядальницею спочатку банкетного залу

готелю, трохи пізніше – маленького будинку прийомів, що на розі вулиць Грушевського та Лепської, тепер – резиденції на Липській. Вона вишиває хрестиком ікони по надрукованим малюнкам. І ось вона по телебаченню “віщає”, яким чином треба по-новому вирішувати інтер’єри, використовуючи рушники і вишиті ікони. А чи знає ця жіночка закони архітектури, стилістичні поєднання всіх деталей мистецтва в архітектурі, про гармонійне поєднання в єдине ціле, про створення духовно-естетичного середовища, що зумовлює основи українського стилю? Цьому треба навчатися у видатного митця Олександра Ферапонтовича Саєнка. Журналіст Сергій Трибмач сказав: “Тільки від тебе залежить, на що перетвориться прожите – на тлін, на тире між двома деталями, або на духовний космос, відкритий і привабливий для інших”. Саєнко все більше розкриває нам КОСМОС МИСТЕЦТВА!

1 Дмитричева О. Палацова інтрига // “Зеркало недели”, 11 червня 2005 р.